

bij navraag voor Rügen een uitzondering te zijn. Een verrassing voor ons waren de Canadese ganzen die, naar wij later vernamen, op het eiland plegen te overwinteren. Op de eerste oktober zagen wij beoosten Trend een vlucht van 98 exemplaren. In deze vlucht hielden zich tenminste 2 niet raszuivere exemplaren op.

De trektijd, en dan wel in het bijzonder de najaarstrek, is vaak het seizoen van de onverwachte ontmoetingen. Speciaal op met betrekking tot de trekroutes gunstig gelegen plaatsen ontmoet men niet zelden vogelsoorten die men er allerm minst verwacht. Die laatste septemberdagen op het zo aantrekkelijk gelegen Rügen vormden hierop geenszins een uitzondering.

Wij zagen wederom Reuzensternen en observeerden langdurig een aantal Parel-duikers die vlak onder de kust in de Oostzee zwommen. Overal op het eiland wemelde het van zangertjes; Klapeksters waren opvallend talrijk. Wanneer wij laat in de namiddag naar de Udarser Wiek gingen om de avondtrek mee te maken, stel-

den wij ons op bij een door de elementen geteisterd eikenbosje dat, midden in het kweldergebied, honderden meters verwijderd ligt van de dichtsbijzijnde andere houtopslag. Deze eikestruikjes vormden voor allerlei zangertjes kennelijk een aantrekkelijke plaats voor een oponthoud.

Eénmaal zat er een Klapekster in de top van een van de struikjes, een andermaal hielden er zich enkele Geelgorzen op of scharrelde er een troepje Goudhaantjes rond.

De avondtrek zette gewoonlijk vlak na zonsondergang in. Boven het eiland verschenen dan tegen de avondlucht de lange strepen Kraanvogels.

Het invallen van telkens weer nieuwe vluchten Kraanvogels op de banken in het midden van de baai, het geruis van de duizenden grote vleugels en het geluid van hun stemmen, wonderlijk harmonieus opklinkend in de vallende avond, vormden een schouwspel dat Rügen voorgoed een plaats deed innemen in de rij van oorden waarnaar men altijd terugverlangt.

De Oeverzwaluwen van Wieringen

E. J. VAN IJZENDOORN.

Reeds voor 1930 broedde de Oeverzwaluw (*Riparia riparia*) op Wieringen (1). In 1943 waren er op minstens 6 plaatsen kolonies van deze soort. In 1944 broedden er minstens 75—100 paar (2). Sinds die tijd, tot op heden, is er geen jaar voorbij gegaan of er werden nestvondsten gedaan, of waarnemingen die op broeden wezen. De situatie van de Oeverzwaluwen op Wieringen verschilt in één opzicht met de situatie in de rest van Nederland en zelfs daarbuiten en is als zodanig uniek: reeds

van voor 1930 tot heden broeden de Oeverzwaluwen van dit voormalige eiland in wierdijken. Deze dijken zijn al honderden jaren oud en zijn hoofdzakelijk gemaakt van Zeegras (*Zostera marina*) en aarde. Over deze wierdijken wordt het volgende geschreven: „Het verweerde bruine wier, dat aan de oppervlakte zichtbaar is, bedekt een ongerepter materiaal, dat felwit en grof-schilferig is, en waartussen men nog de huisjes van *Littorina* aantreft. Op dit taaie elastische verweeringsproduct, dat

bij het blootkomen langs de steile dijkwand fantastisch in het zonlicht schittert, ontwikkelt zich een merkwaardige begroeiing, hier en daar de indruk gevende van een rotsvegetatie en van de aarden deklaag der dijken wel onderscheiden" (3). Het mos *Bryum argenteum* var. *lanatum* gaf aan de wierdijken een eigen zilverachtige kleur.

Daar het meer dan tien jaar geleden was, dat er voor het laatst tellingen van Oeverzwaluwen op Wieringen waren verricht, bracht ik in juni 1967 daar enige dagen door, onder andere met het doel de broedplaatsen en de aantallen Oeverzwaluwen nauwkeurig vast te stellen. Op 13 juni bezocht ik met de heer H. Faro de Hippolytushoeverdijk, voorzover grenzend aan de polder Waard-Nieuwland. Aan de oostzijde van deze dijk troffen we 26 bewoonde nestholen aan, waarbij een concentratie van 16 nesten en de overige nesten min of meer langs de dijk verspreid. Eveneens op 13 juni bezocht ik, alleen, de Oosterlanderdijk en de Stroeërdijk, waarbij 27 bewoonde nestgangen werden aangetroffen, weer min of meer verspreid en met als concentraties 10 en 15 bewoonde nestgaten. Op 14 juni inventariseerde ik de Hippolytushoeverdijk, voorzover grenzend aan het Amstelmeerkanaal. Ik stelde toen circa 22 bewoonde nestgangen vast, met als grootste concentratie 6 nesten. Eveneens op 14 juni bezocht ik de Hoorn-dijk. In deze wierdijk telde ik circa 15 bewoonde nestgangen. In het wierhoofd in het Stonteler haventje broedden geen Oeverzwaluwen. In totaal broedden er dus in 1967 in de ongeveer 10 kilometer lange wierdijk, lopende van De Haukes tot het Stonteler haventje ongeveer 90 paren Oeverzwaluwen. Verder konden op Wieringen geen andere nestplaatsen worden vastgesteld.

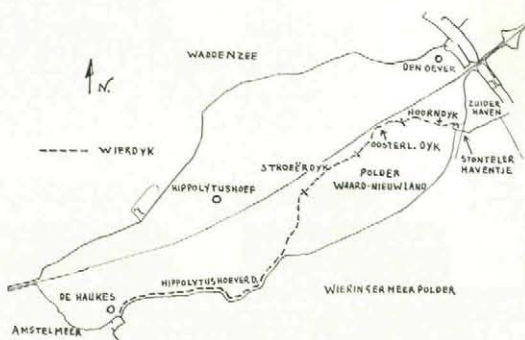

Fig. 1. *Het voormalige eiland Wieringen.*

Behalve de 90 bewoonde hollen vond ik nog tientallen onbewoonde en vervallen nestgangen, die stellig voor een deel in vorige jaren in gebruik waren geweest. De hollen der Oeverzwaluwen lagen voor het merendeel tussen één en anderhalve meter boven de grond; enkele lagen nog lager, tot zelfs 20 cm van de grond. Alle nestgangen liepen iets omhoog en waren vrij kort: de meeste ongeveer 50 cm, maar enkele slechts circa 30 cm. Ongetwijfeld waren ze zo kort, omdat het voor de Oeverzwaluwen vrij moeilijk graven was in de compacte lagen Zeegras.

Tijdens mijn inspectie waren er over het algemeen maar weinig Oeverzwaluwen bij de wierdijken te zien, waardoor men de indruk had kunnen krijgen, dat het aantal broedparen veel lager was. Steekproeven brachten echter telkens weer eieren of jongen aan het licht. Wel waren er overdag praktisch altijd wel Oeverzwaluwen te zien die foerageerden boven de Zuiderhaven onder Den Oever (tot 30 ex.), boven het Amstelmeer (enige tientallen) en verder op diverse plaatsen over geheel Wieringen (meest enkelingen): stellig allen broedvogels van het voormalige eiland. Daar de Oeverzwaluwen vaak hoog in de lucht foerageren, ontsnappen ze licht aan

de aandacht en is hun voorkomen onopvallend. Bovengenoemd verschijnsel van het zich weinig vertonen op de broedplaatsen en elders foerageren nam ik ook waar bij het meertje in Duin en Kruidberg ten noorden van de Kennemerduinen. De aldaar broedende Oeverzwaluwen (een tiental paren) zoeken regelmatig voedsel boven het vogelmeer in laatstgenoemd gebied, terwijl er bij de broedplaats slechts enkele exemplaren rondvliegen. Het meertje in Duin en Kruidberg is van recente datum, heeft nog vrijwel geen oever- en bodembegroeiing en evenmin is het insectenleven er al rijk ontwikkeld, dit in tegenstelling tot het „Vogelmeer” in de Kennemerduinen. Wel heeft het meer in Duin en Kruidberg een geschikte „nestwand”. Deze situatie heeft ertoe geleid, dat er tussen

beide meertjes in de broedtijd een heen en weer vliegen van Oeverzwaluwen is waar te nemen.

Hoewel het broeden van de Oeverzwaluw de wierdijken van het voormalige eiland Wieringen — unieke waterbouwkundige werken uit vroegere eeuwen — reeds interessant maakt, hebben deze dijken ook uit landschappelijk oogpunt grote waarde. De ornithologische betekenis blijkt verder uit het feit, dat Bergeend, Wilde eend en Winterkoning er eveneens in broeden. Hoewel er momenteel geen gevaren dreigen voor deze unieke *Zostera*-dijken, die ook botanisch van belang zijn, zou naar mijn mening aankoop door een natuurbeschermingsinstantie, of een andere beschermende maatregel, zeker aanbevelenswaard zijn.

Litteratuur:

1. P. G. op de Coul, 1931, De broedvogels van Wieringen. Org. Club Nederl. Vogelkundigen.
2. A. L. J. van IJzendoorn, 1957, De broedvogels van Wieringen. Wetensch. Meded. no. 25 van de KNNV.
3. D. Koopmans-Forstmann c.s., 1931, Nederl. Kruidkundig Archief, afl. 2.

Een verschil in geheugen tussen de Bosmuis en de Rosse woelmuis?

J. Th. J. M. WILLEMS.

Ten noorden van het gebied der Hatertse Vennen (Overasselt) ligt ingesloten tussen akkers en weilanden een klein perceel eikenhakhout: de Horst.

Dit natuurgebied van ongeveer 2,4 ha is niet toegankelijk voor het publiek, bezit geen verbinding met de openbare weg en wordt niet doorsneden met paden van enigerlei soort, m.a.w. het is betrekkelijk ongestoord. Mede door deze factoren is het een ideaal terrein voor oecologisch onderzoek.

De ondergrond bestaat uit zand en leem. Een strook in het zuidwesten van ongeveer 50 m maakt nog deel uit van het zanddek dat het gebied der Hatertse Vennen karakteriseert; Amerikaanse eik, Berk en Vuilboom bepalen hier het gezicht van het bos. De rest van het terrein heeft een ondergrond van taaie leem die de aanleg van een groot aantal afwateringssloten noodzakelijk heeft gemaakt. De begroeiing is hier dichter, Zomereik, Berk, Vogelkers, Sleedoorn, Zwarte els en Hazelaar domi-